

Tutkijan tiet johtavat molemmille puolin Pohjanlahtea

Hanna Snellman: *The Road to Taken – Narratives from Lapland*. Puntsi Inari, 2005. 181 s.

Hanna Snellman: *Sallan suurin kylä – Göteborg. Tutkimus Ruotsin lappilaisista*. SKS, Helsinki, 2003. 295 s.

Marianne Junila & Charles Westin: *Kahden puolin Pohjanlahtea II. Enemmistöjen ja vähemmistöjen kesken*. SKS, Helsinki, 2007. 611 s.

■ Hanna Snellmanin ja Suomen Akatemian Kahden puolen Pohjanlahtea -tutkimusohjelman toisen niteen tutkimusten yhteinen teema liittyy Suomen ja Ruotsin kielivähemmistöihin ja siirtolaisuuteen, mutta samalla ne valottavat maiden lähimenneisyyden yhteiskuntapolitiikkaa niin kutsuttujen tavallisten ihmisten näkökulmasta. Ne osoittavat selkeästi, kuinka yksittäisten ihmisten arki ja koko elämä voivat muuttua perin pohjin poliittisten ratkaisujen vaikutuksesta. Selviytyäkseen murroskauden muutoksista yksilöillä on taipumus sulautua kulttuuriseen viiteryhmäänsä ja vahvistaa sekä omaa että ryhmän identiteettiä kuulumalla siihen. Teemoja on tarkasteltu monipuolisesti eri tieteenalojen näkökulmasta. Snellman edustaa

kansantieteen tuntemusta, mutta Kahden puolin Pohjanlahtea -julkaisussa on artikkeleita lisäksi muun muassa historian, kielitieteen, maantieteen, sosiaalipsykologian, sosiologian ja terveystieteen asiantuntijoilta.

Snellmanin tutkimusten lähestymistapa ja alueelliset rajoitukset ovat kiinnostavia. Hän on tutkinut Lapin asukkaiden toimeentuloon liittyviä asioita sadan vuoden ajalta, ensin metsätyöntekijöiden, sitten siirtolaisuuden kautta. Snellman on yksi ensimmäisistä tutkijoista, jotka ovat keskittyneet Suomen 1900-luvun periferiaan. Aihe on mielenkiintoinen ja ajankohtainen, myös Euroopan mittakaavassa. Suomen Akatemian tutkimushanke puolestaan asettaa siirtolaisuusteeman pohjoismaiseen kontekstiin ja antaa vertailutietoa tarkastelemalla aihetta tieteen eri näkökulmista.

Kirjassaan *The Road to Taken* Hanna Snellman on nivonut yhteen väitöskirjansa ja post doc -tutkimuksensa teemoihin liittyviä artikkeleitaan ja esitelmiään. Ne kattavat 15 vuotta tutkijan ammattiurasta ajoituen vuodesta 1989 vuoteen 2004. Päällisin puolin tarkasteltuna ne käsittelevät kahta eri aihetta, Lapin metsätyöläisyyttä ennen vuotta 1950 ja siirtolaisuutta 1960–70-luvuilla, mutta tarkemmin perehtymällä huomaa, että kyseessä on saman ilmiön kaksi eri puolta. Idea on hauska: artikkelit ottavat lukijan mukaan tutkijan ja tutkimuksen matkalle, jossa yksittäisen ammattiryhmän työarjen kuvaus laajenee toisen maailmansodan jälkeisen yhteiskunnallisen murroksen

tulkinnaksi suomalaisen syrjäseudun perheen ja yksilön näkökulmasta. Kyseessä on myös maantieteellinen, yhteiskunnallinen ja mentaalinen matka Suomesta Ruotsiin.

Snellmanin toinen kirja *Sallan suurin kylä – Göteborg* on laajempi tutkimus siirtolaisuusteemasta. Siinä Snellman pohdii Sallaa metaforana käyttäen 1960–1970-lukujen taitteen valtaviiin mittasuhteisiin yltänyttä muuttoliikettä Lapista Ruotsiin. Kysymyksenasettelullaan hän selittää yleisesti Pohjois-Suomen siirtolaisuuden taustaa ja motiiveja, samalla kun tuo muuttoliikkeen konkreettisesti ymmärrettäväksi yksittäisten siirtolaisten haastatteluilta ja henkilökohtaisella, autenttisella aineistolla (mm. päiväkirja). Snellman tutkii siirtolaisuutta nimenomaan sopeutumisen näkökulmasta, kuinka siirtolaisten kasvuympäristö, sen arvot, asenteet ja moraalikäsitteet tulivat esiin ja auttoivat sopeutumaan uudessa asuinparistossaa.

Suomen Akatemian tutkimusprojektin tuloksena syksyllä 2007 julkaistu *Kabden puolin Pohjanlabtea* sisältää johdannon lisäksi 16 erillistä artikkelia Suomen ja Ruotsin sodanjälkeisen ajan sosiaalisesta ja poliittisesta muutoksesta, useimmissa muuttoliikkeestä käsin tarkasteltuna. Artikkelit on jaettu kolmeen pääluokkaan: Siirtolaisuus, Valta ja Merkitys. Ensimmäisessä pääluvussa ”Siirtolaisuus” on käsitelty ruotsinsuomalaisten muuttoliikkeen lisäksi myös suomenruotsalaisten muuttoliikettä, mikä antaa mahdollisuuden vertailla muuttojen taustaa, syitä, suuntautumista sekä

muuttajien sopeutumista. Charlotta Hedberg toteaa ”Suomenruotsalaisia ”kasvoja”” -artikkelissaan, kuinka siirtolaisuus jättää jälkensä siirtolaisen identiteettin, vaikka hänellä olisi riittävät kielelliset valmiudet osallistua uuden emämaansa arkeen heti alusta alkaen. Toisessa pääluvussa ”Valta” pohditaan Suomen ja Ruotsin pitkästä yhteistä menneisyyttä ja sen merkitystä Suomen kielellisten ryhmien kansalliseen itseymmärrykseen pureutumalla globalisoituvan maailman mukanaan tuomiin vastakkaisilta näyttäviin muutoksiin, uudentyyppiseen yhteenkuuluvuuteen ja kielelliseen nationalismiin. Mika Helander arvioi ”Valtakunnan toinen puolisko nykyisin” -artikkelissaan globalisaation vahvistavan pohjoismaista ja ruotsalais-suomalaista yhteenkuuluvuutta. Samaan aikaan kansallisvaltioissa vähemmistö- ja enemmistökulttuurien välisen tasa-painon ja tasa-arvoisuuden merkitys on ymmärretty uudella tavalla, kuten Leena Huss ja Erling Wande ”Orastava emansipaatio” sekä Henry Bäck ”Vähemmistökielisten palvelujen strategioita” artikkeleissaan toteavat. Kolmannessa pääluvussa ”Valta” pohditaan siirtolaisten ja kielivähemmistöön kuuluvien identiteettiä ja sosiaalisia verkostoja sekä kansallisuuteen liittyviä avoimia ja piileviä merkityksiä itselle ja muille. Esimerkiksi Marja Ågrenin ”Risteilyllä – Identiteettien välisellä matkalla” -artikkeli käsittelee aihetta Göteborgissa asuvien toisen sukupolven suomalaissiirtolaisten näkökulmasta.

Suomen- ja ruotsinkielisten

maastamuuton vertailu tuo esille siirtolaisten erilaiset lähtökohdat. Suomenkielisten muuttoaalto ajoittui 1960–1970-lukujen taitteeseen ja muuttajat olivat pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomesta, kun taas Suomen ruotsinkieliset muuttajat olivat pääosin rannikon asukkaita, ja heidän muuttonsa kiihtyi 1970-luvun puolivälistä alkaen, sillä seurauksella, että 1980-luvulla se oli kolminkertainen suomenkielisiin verrattuna. Kehityksen taustalla ovat Ruotsin työvoiman tarpeen laadullinen muutos tehdastyöväestöstä akateemisiin asiantuntijoihin sekä EU:n maastamuuttoa helpottavat säädökset muun muassa opiskelun suhteen. Suomenkielisten muuton taustalla olivat ongelmat, kun taas ruotsinkielisten muuttoa motivoivat mahdollisuudet. Kun lappilaiset pakenivat yhteiskunnallisen rakennemuutoksen mukanaan tuomaa työttömyyttä, länsirannikon ruotsinkieliset lähtivät akateemisille työ- ja opintourille.

Kielellisistä valmiuksista riippumatta muuttajan valintoihin on vaikuttanut ratkaisevasti hänen sosiaalinen taustansa. Snellmanin tutkimukset herättävät ajatuksen, että Itä- ja Pohjois-Suomen pienviljelijä- ja metsätyöstatuksen omaaville suomalaisille matka Göteborgiin tehdastyöläiseksi oli sosiaalisesti ja mentaalisesti lyhyempi kuin Etelä-Suomeen opiskelijaksi. Sosiaalinen perintö vahvistui siirtolaistyöläisten asuttamissa lähiöissä ja näkyi myös toisen sukupolven siirtolaisten valinnoissa; Ågrenin mukaan ne suomalaiset, jotka olivat perheensä ensimmäisiä ylioppilaita ja akateemi-

sia, kokivat työläistäustansa vuoksi sosiaalista erilaisuutta lukiossa ja yliopisto-opintojen alkuvaiheessa. Opiskelu toi heidät uuteen maailmaan, lähemmäs ruotsalaista ja keski-luokkaista arkea, niin kulttuurisesti kuin sosiaalisestikin.

Vastaavasti ruotsinkielisten kynnys muuttaa Ruotsiin oli matalampi kuin lähteä Helsinkiin tai suomenkieliseen sisämaahan. Kaisa Kepsun ja Charlotta Hedbergin mukaan muuttajilla oli usein jo olemassa sosiaalinen verkosto naapurimaassa. Lisäksi yhteinen kielijä ja kulttuuritausta sekä median kautta tutuksi tulleen ruotsalaisen yhteiskunnan tuntemus helpottivat muuttoa Ruotsiin. Toisaalta myös useat ruotsinkieliset kokivat toiselta suhteessa Ruotsin ruotsalaisiin, vaikka he puhuivat samaa kieltä ja asuivat samoilla asuinalueilla heidän kanssaan. Bäckin sekä Hussin ja Wanden artikkeleiden perusteella voi todeta, että yhteiskunnan tarjoama aktiivinen tuki ja tasa-vertainen kohtelu niin hyvinvoinnin kuin kulttuurin osalta vahvistavat maahanmuuttajien ja kielivähemmistöjen integroitumista maahan.

The Road to Taken -julkaisussaan Snellman on vertaillut yleensä suomalaissiirtolaisten arvoja, asenteita ja yhteiskunnallista toimintaa uusissa kotimaissaan. Yksi tärkeimmistä arvoista oli kova työnteko, mikä myös näkyi niin Ruotsin kuin Amerikan suomalaisten siirtolaisten arjessa. Toisaalta se ei ollut yksin suomalaisten ominaisuus, myös italialaiset tunnettiin ahkerina työntekijöinä Kanadassa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Kyseessä

ei siis ole kansallinen ominaisuus vaan agrariiyhteisölle tunnusomainen, kasvatuksen kautta seuraaville sukupolville siirtynyt arvo, työnteon arvostus, jonka siirtolaiset pakkasivat ”matkalaukkuunsa” lähtiessään maailmalle.

Snellman vertailee myös suomalaisten työläisten yhteiskunnallista aktiivisuutta ja eroja asuinmaan mukaan. Hän ihmettelee ruotsinsuomalaisten poliittista passiivisuutta amerikansuomalaisiin verrattuna ja selittää sitä kieliongelmillä, huhuilla siirtolaispolitiikan kieltävästä laista sekä nuoruuden kokemattomuudella. Snellman jättää huomioimatta aikakauden vaikutuksen siirtolaisten käyttäytymiseen. Amerikan siirtolaisuus tapahtui aikana, jolloin suomalainen työväestö oli korostuneen innostunut poliittisista oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan – kotimaassa elettiin yhteiskunnallisen ja poliittisen toiminnan nousukautta. Itä- ja Pohjois-Suomen Ruotsiin muuttajat olivat puolestaan jälkiteollisen yhteiskunnan lapsia, jotka kokivat omakohtaisesti poliittisen päätöksenteon rajat. Toisaalta, mikäli politiikka on arjen asioiden hoitoa ja hyvinvoinnin edistämistä, suomenkielinen kulttuuritoiminta, koulukamppailu ja vanhusten hoitopalvelukysymys osoittavat ruotsinsuomalaisten olleen hyvinkin aktiivisia. Ajallisesta epätarkkuudesta huolimatta Snellmanin esittämä vertailu suomalaissiirtolaisten yhteiskunnallisesta toiminnasta ja sen motiiveista on mielenkiintoinen ja lisätutkimuksen arvoinen.

Useissa Suomen Akatemian tutkimushankkeen artikkeleis-

sa tuodaan esille vähemmistö-kulttuurien ja -kielten huomioiden tai huomiotta jättämisen merkitys nyky-yhteiskunnalle. Hegeliläisen kansallisuusajattelun tilalle on tullut kansainvälinen, globaali suuntaus, työn ja työntekijöiden laaja liikkuvuus, jonka seurauksena kansallisvaltioille ominainen yhden mielen ja kielen -politiikka ei ole enää niin tarkoituksenmukainen kuin ennen. Vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin saa yhä enemmän ymmärrystä osakseen. Valtaväestön harjoittama, siirtolaisiin tai muihin kielivähemmistöihin kohdistettu tiedostettu tai tiedostamaton vähättely ja mitätöinti rapauttavat aina yhteiskunnan toimivuutta. Tutkijat pohtivat muun muassa valtaväestön suhtautumisen merkitystä kielellisten vähemmistöjen tapaan käyttää ja puolustaa äidinkieltään. Ågren ja Hedberg antavat artikkeleissaan useita esimerkkejä siitä, kuinka suomalaiset siirtolaiset, olivat he sitten suomen- tai ruotsinkielisiä, välttelivät puhumasta äidinkieltään leimautumisen pelosta 1970- ja 80-luvun Ruotsissa. Tornionjokilaakson suomensukuiseen ”meänkieli” jäi taistelusta huolimatta Ruotsissa alkaneen kansallisen rakennustyön puristuksiin liki kahdeksisadaksi vuodeksi. Revitalisaatioliike huipentui vuonna 2002, jolloin Tornionjokilaakson meänkieli tunnustettiin virallisesti vähemmistökieleksi. Huss ja Wande toteavatkin, että Ruotsissa aikaisemmin harjoitetusta sulauttamispolitiikasta, joka syrjäytti vähemmistökielen ja -kulttuurin väestön sosiaalisesti ja poliittisesti, on

siirretty vähemmistöpolitiikkaan, joka vahvistaa paitsi kielellisiä ja kulttuurisia vähemmistöryhmiä myös koko yhteiskuntaa.

Kirjapaketin *siirtolaisuus, kieli ja kulttuuri* -teemojen monitieteinen lähestymistapa on hedelmällinen ja antaa ajankohtaista pohdittavaa. Euroopassa ja Suomessa kiihtyvä työperäinen maahanmuutto perustuu usein vain taloudellisille arvoille. Kuitenkin, siirtolaiset jäävät usein ennakkosuunnitelmista poiketen asumaan uuteen kotimaahansa pysyvästi. Vastaanottavan maan tulisi valmistautua monikulttuuriseen ja moniarvoiseen yhteiskuntaan, antaa sille mahdollisuus. Jo nyt Euroopassa on maita, jotka löytävät jopa kolmannen polven siirtolaisten mellakoina edestään sen minä taakseen ovat jättäneet.

Ulla Aatsinki